

دانشکده علوم انسانی

**ایمان از نظر سه شخصیت معتزلی، اشعری و شیعی
(قاضی عبدالجبار همدانی، امام فخر رازی و خواجه نصیر طوسی)**

نگارش

عبدالله علیزاده

استاد راهنما: دکتر عین الله خادمی

استاد مشاور: دکتر سید محسن میر باقری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فلسفه و کلام اسلامی

اسفند ماه ۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باسمه تعالی

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب عبدالله علیزاده متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آن ها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است . این پایان نامه/رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو : عبدالله علیزاده

امضاء

دانشکده علوم انسانی

**ایمان از نظر سه شخصیت معتزلی، اشعری و شیعی
(قاضی عبدالجبار همدانی، امام فخر رازی و خواجه نصیر طوسی)**

نگارش

عبدالله علیزاده

استاد راهنما: دکتر عین الله خادمی

استاد مشاور: دکتر سید محسن میر باقری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فلسفه و کلام اسلامی

اسفند ماه ۱۳۸۸

شماره: ۱۴۰۰/۱۸۲۲
تاریخ: ۱۹/۱۰/۸۹
پیوست:

دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

بسم الله الرحمن الرحيم

صور تجلسه دفاع پايان نامه تحصيلي دوره کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای عبدالله علیزاده رشته فلسفه و حکمت اسلامی تحت عنوان ایمان از نظر سه شخصیت معتزلی، اشعری (قاضی عبدالجبار همدانی، امام فخر رازی و خواجه نصیرالدین طوسی)، که در تاریخ ۱۷/۱۲/۸۸ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی برگزار گردید و نتیجه به شرح زیر اعلام گردید.

قبول (باجرجه ... امتیاز ۱۹/۲۵) دفاع مجدد مردود.
نوزده و پنج صد و پنجاه و پنج
۱ - عالی (۲۰ - ۱۸)

۲ - بسیار خوب (۹۹/۱۷ - ۱۶)

۳ - خوب (۹۹/۱۵ - ۱۴)

۴ - قابل قبول (۹۹/۱۳ - ۱۲)

اعضاء	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	امضاء
استاد راهنما	دکتر عین‌اله خادمی	دانشیار	
استاد مشاور	دکتر سید محسن میرباقری	استادیار	
استاد داور داخلی	دکتر زهرا کاشانی‌ها	استادیار	
استاد داور خارجی	دکتر قاسمعلی کوچنانی	استادیار	
نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر جلال ولی‌الهی	استادیار	

دکتر قاسمعلی کوچنانی

رئیس دانشکده علوم انسانی

تهران، لویزان، کد پستی: ۱۶۷۸۸-۱۵۸۱۱
صندوق پستی: ۱۶۷۸۵-۱۶۲
تلفن: ۹-۲۲۹۷۰۶۰-۲۲۹۷۰۲۲ فکس:
Email: sru@sru.ac.ir
www.srttu.edu

تقدیم به

ساحت قدس مصداق حقیقی و عینی ایمان

قطب دایره‌ی امکان

حضرت ولی عصر حجت بن الحسن العسکری

روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء

و به پیر اخلاق و زهد و تقوا مرحوم حضرت آیت الله شیخ محمد رضا طاهری خورزوقی

و پدر و مادر عزیزم که مرا در مسیر صراط مستقیم و دین قییم تربیت نمودند.

قدردانی و تشکر

نبی مکرم و عظیم الشان اسلام فرموده است: «إِنَّ أَشْكَرَ النَّاسِ أَشْكُرُهُمْ لِلنَّاسِ» [نهج الفصاحه، ۱۳۸۶، ص. ۳۷۱]؛ لذا عمل به این سخن گهربار و حدیث شریف را، بهانه‌ای قرار می‌دهم تا از همه‌ی بزرگواران و عزیزانی که در تهیه و تنظیم این اثر، مرا راهنمایی و یاری نموده‌اند، تقدیر و سپاسگزاری نمایم.

در ابتدا بر خود فرض می‌دانم، که از راهنمایی‌های دلسوزانه و مسئولانه‌ی استاد عزیز و گرامی، جناب آقای دکتر عین الله خادمی، که به حق با سعه‌ی صدر فراوان و با درایت و هوشیاری بسیار، این حقیر را راهنمایی نمودند، تقدیر و تشکری ویژه نمایم و بهترین و زیباترین سخن مولای متقیان حضرت علی (ع) را که فرموده: «مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا»، نثار زحمات و تلاش‌های بی دریغ ایشان نمایم. هم چنین از استاد گرامی، جناب آقای دکتر سید محسن میر باقری که زحمت مشاوره‌ی اینجانب را پذیرفتند، تشکر نموده و در ادامه لازم می‌دانم از صبر و بردباری همسر عزیزم که در این راه سخت و پر فراز و نشیب، یار و همراه و مشوق من بوده و عاملی مهم در قبولی و موفقیت من باشد، سپاسگزاری کنم؛ چرا که در زندگی زناشویی، اگر موفقیتی برای انسان بوجود می‌آید، نبوده است مگر وجود یک پشتوانه‌ای صبور، که با تحمل سختی‌های راه و حلم و بردباری فراوان، باعث تسهیل و همواری راه گردیده و انسان را به پیشروی تشویق و ترغیب نموده است و در آخر از خداوند متعال و حکیم غفار می‌خواهم که این اثر ناچیز را، عاملی برای هدایت خود، همسر و دو فرزند دلبندم طه و طاهر قرار داده و همچنین مقدمه و تمهیدی برای هدایت نسل جوان و مسلمانان قرار دهد؛ زیرا تنها هدف نگارنده، خدمتی هر چند اندک، به دین اسلام و دینداری بوده است و امید قبولی این خدمت را از جانب حضرت حق جل و علی دارد.

و السلام علیکم و رحمہ اللہ و برکاتہ

سه شنبه ۸۸/۱۰/۲۹

مصادف با سوم صفر ۱۴۳۱

روز ولادت حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)

چکیده

ایمان از نظر عبدالجبار، انجام طاعات و واجبات و نوافل و دوری از زشتی‌ها و محرمات است و از اسماء شرعی و مدح به شمار آمده و صاحب آن، مستحق پاداش می‌باشد. از دیدگاه رازی در لغت، مصدری از «تصدیق» و «امان» و در اصطلاح، تصدیق و معرفت با قلب و اقرار با زبان است و از منظر خواجه در لغت، به معنی «تصدیق» بوده و در اصطلاح، تصدیق قلبی و زبانی، توأمان با یکدیگر است؛ لذا عبدالجبار عذاب فاسق را در آخرت، دائمی دانسته، ولی امام فخر و خواجه نصیر موقت و منقطع می‌دانند. قاضی بر آن است که «قول، معرفت و عمل»، ارکان ایمان را تشکیل می‌دهند، در حالی که رازی «معرفت و تصدیق قلبی»، همراه با «اقرار زبانی» را، جزء ارکان ایمان دانسته و خواجه با اندکی تفاوت، «تصدیق قلبی» و «اقرار زبانی» را، از عناصر تشکیل دهنده‌ی آن معرفی می‌نماید. هر سه متکلم، به نوعی ایمان را ذو مراتب دانسته‌اند، منتها قاضی بر آن است که درجات ایمان، به عمل بستگی دارد و رازی قوام ایمان را به «تصدیق» و «گرویدن به حق» و افزایش و کاهش آن را همانند قاضی، به عمل برمی‌گرداند، ولی نصیر الدین، «ایمان زبانی، تقلیدی، ایمان به غیب، ایمان حقیقی و یقینی» را از مراتب ایمان بر شمرده است. در باب رابطه‌ی ایمان و عمل، بر اساس رأی عبدالجبار، «ایمان و عمل» عینیت دارد، اما فخر و خواجه، قائل به عدم دخول عمل، در حوزه‌ی مفهومی ایمان می‌باشند. عبدالجبار «اسلام» را همانند «ایمان»، از اسماء شرعی و مدح شمرده؛ بنابراین بر اساس دیدگاه او، این دو مقوله با یکدیگر مشابهند. امام فخر و خواجه نصیر نیز، گاهی به تفاوت و گاهی به تشابه این دو مقوله‌ی دینی، نظر داده‌اند و معتقدند، از حیث جایگاه و حکم، اسلام و ایمان مغایر یکدیگرند، ولی از لحاظ شرعی و بعضی آیات قرآن، با یکدیگر مشابهند.

کلید واژه‌ها: ۱- قاضی عبدالجبار ۲- فخر الدین رازی ۳- خواجه نصیر الدین طوسی ۴- ایمان ۵-

اسلام ۶- فاسق ۷- کافر ۸- معتزله ۹- اشاعره ۱۰- شیعه

فهرست مطالب

فصل اول: طرح مسأله.....	۱
۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- عنوان تحقیق.....	۴
۳-۱- تعریف موضوع تحقیق.....	۴
۴-۱- بیان مسأله و پرسش‌های تحقیق.....	۶
۱-۴-۱- محورهای تحقیق.....	۶
۲-۴-۱- پرسش‌های تحقیق.....	۷
۵-۱- اهداف تحقیق.....	۷
۶-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۸
۱-۶-۱- بعد نفع آنی.....	۹
۲-۶-۱- بعد نفع غایی و علمی.....	۹
۷-۱- روش تحقیق.....	۱۰
۱-۷-۱- نوع تحقیق.....	۱۰
۲-۷-۱- ابزار گرد آوری داده‌ها و ذکر ویژگی‌های آنها.....	۱۱
۳-۷-۱- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۱۱
۸-۱- محدودیت‌های تحقیق.....	۱۱
۱-۸-۱- محدودیت‌های غیر قابل کنترل.....	۱۱
۲-۸-۱- محدودیت‌های قابل کنترل.....	۱۱
۹-۱- کلید واژه‌ها (تحریر محل نزاع).....	۱۲
۱-۹-۱- ایمان.....	۱۲
۱-۹-۱-۱- معنای لغوی ایمان.....	۱۲

فهرست

- ۱۳ ۱-۹-۱-۲- معنای اصطلاحی ایمان از دیدگاه متکلمان مسلمان
- ۱۸ ۱-۹-۲-۲- اسلام
- ۱۸ ۱-۹-۲-۱- معنای لغوی اسلام
- ۱۸ ۱-۹-۲-۲- معنای اصطلاحی اسلام
- ۲۱ ۱-۹-۳- فاسق
- ۲۱ ۱-۹-۳-۱- معنای لغوی فاسق
- ۲۱ ۱-۹-۳-۲- تعریف فاسق در اصطلاح شرعی
- ۲۲ ۱-۹-۴- کفر
- ۲۲ ۱-۹-۴-۱- معنای لغوی کفر
- ۲۳ ۱-۹-۴-۲- معنا و مفهوم اصطلاحی کفر
- ۲۴ ۱-۹-۵- معتزله
- ۲۴ ۱-۹-۵-۱- معنای لغوی معتزله
- ۲۴ ۱-۹-۵-۲- تعریف اصطلاحی معتزله
- ۲۴ ۱-۹-۵-۳- وجه تسمیه معتزله و زمان پیدایش آنها
- ۲۶ ۱-۹-۶- اشاعره
- ۲۶ ۱-۹-۶-۱- وجه تسمیه و زمان پیدایش اشاعره
- ۲۷ ۱-۹-۶-۲- علت کناره‌گیری ابوالحسن اشعری از ابو علی جبایی و مذهب اعتزال
- ۲۸ ۱-۹-۷- شیعه
- ۲۹ ۱-۹-۷-۱- معنای لغوی شیعه
- ۲۹ ۱-۹-۷-۲- تعریف اصطلاحی شیعه
- ۲۹ ۱-۹-۷-۳- زمان پیدایش شیعه
- ۳۲ ۱-۱۰- پیشینه تحقیق
- ۳۴ فصل دوم: آراء و نظرات قاضی عبدالجبار معتزلی
- ۳۵ ۱-۲- معنا و مفهوم ایمان از دیدگاه قاضی عبدالجبار

فهرست

- ۳۵ ۱-۱-۲- وجه تسمیه‌ی منزله بین المنزلتین
- ۳۶ ۲-۱-۲- مبانی و معیارهای قاضی عبدالجبار برای تبیین مفهوم ایمان
- ۳۶ ۱-۲-۱-۲- مبنای اول
- ۳۸ ۲-۲-۱-۲- مبنای دوم
- ۳۹ ۳-۲-۱-۲- مبنای سوم
- ۴۰ ۳-۱-۲- نتیجه‌ی مبانی سه‌گانه‌ی قاضی
- ۴۰ ۴-۱-۲- تعریف ایمان از دیدگاه قاضی
- ۴۰ ۱-۴-۱-۲- تعریف اول
- ۴۲ ۲-۴-۱-۲- تعریف دوم
- ۴۳ ۲-۲- ارکان ایمان از نگاه قاضی عبدالجبار
- ۴۳ ۱-۲-۲- قول
- ۴۳ ۲-۲-۲- معرفت
- ۴۳ ۳-۲-۲- عمل
- ۴۹ ۳-۲- مراتب و درجات ایمان از دیدگاه قاضی عبدالجبار
- ۵۰ ۴-۲- حقیقت ایمان و اسلام از دیدگاه قاضی عبدالجبار
- ۵۱ ۱-۴-۲- دلایل تشابه اسلام و ایمان از منظر قاضی
- ۵۳ ۲-۴-۲- نقد دیدگاه قاضی و دلایل آن
- ۵۵ ۵-۲- فسق و کفر از دیدگاه قاضی عبدالجبار
- ۵۶ ۱-۵-۲- معنا و مفهوم فاسق
- ۵۶ ۲-۵-۲- معنا و مفهوم کفر
- ۵۶ ۱-۲-۵-۲- معنای لغوی کفر
- ۵۶ ۲-۲-۵-۲- معنای اصطلاحی کفر
- ۵۶ ۳-۵-۲- دلایل عبدالجبار بر تمایز کافر و فاسق
- ۵۸ ۴-۵-۲- عذاب فاسق از دیدگاه قاضی عبدالجبار و دلایل وی

فهرست

- فصل سوم: آراء و نظرات امام فخر الدین رازی اشعری ۶۰
- ۱-۳-۱- معنای لغوی و اصطلاحی ایمان از دیدگاه فخر رازی ۶۱
- ۱-۱-۳- معنای لغوی ایمان از دیدگاه فخر ۶۱
- ۲-۱-۳- معنای اصطلاحی ایمان از دیدگاه فخر ۶۴
- ۱-۲-۱-۳- دسته‌ی اول: تعاریفی که بر مقومات ایمان اشاره کرده ۶۴
- ۲-۲-۱-۳- دسته‌ی دوم: تعاریفی که به متعلقات ایمان اشاره کرده ۶۵
- ۳-۲-۱-۳- دسته‌ی سوم: تعاریفی که به ایمان یقینی اشاره کرده ۶۷
- ۲-۳- ایمان تقلیدی یا تعقلی ۶۸
- ۳-۳- تعاریف سایر فرق اسلامی ۷۱
- ۱-۳-۳- فرقه‌ی اول: ایمان اسمی برای افعال قلبی و جوارح و اقرار زبان است ۷۱
- ۲-۳-۳- فرقه‌ی دوم: ایمان به وسیله‌ی قلب و زبان با هم است ۷۳
- ۳-۳-۳- فرقه‌ی سوم: ایمان فقط عمل قلب است ۷۳
- ۴-۳-۳- فرقه‌ی چهارم: ایمان صرف اقرار زبانی است ۷۴
- ۴-۳- مقومات مفهومی ایمان از دیدگاه فخر رازی ۷۴
- ۱-۴-۳- دلایل خارجیت عمل از ایمان ۷۵
- ۵-۳- مقایسه‌ی آراء فخر با سایر متکلمان اشعری متقدم و متأخر ۷۷
- ۶-۳- معرفت ۸۰
- ۱-۶-۳- معنای لغوی معرفت ۸۰
- ۲-۶-۳- معنای اصطلاحی معرفت ۸۰
- ۳-۶-۳- درجات معرفت ۸۱
- ۴-۶-۳- تفاوت معرفت و علم ۸۲
- ۵-۶-۳- اهمیت معرفت ۸۴
- ۶-۶-۳- راه‌های حصول معرفت ۸۵
- ۷-۶-۳- انواع معرفت ۸۶

فهرست

- ۸۸ ۳-۶-۸- وجوه معرفت.....
- ۸۹ ۳-۶-۹- راز، علامت و حقیقت معرفت.....
- ۹۰ ۳-۷-۷- رابطه‌ی ایمان و معرفت از دیدگاه فخر رازی.....
- ۹۰ ۳-۷-۱- دلائل تساوی ایمان و معرفت از دیدگاه فخر.....
- ۹۲ ۳-۷-۲- ایمان از دیدگاه مرجئه.....
- ۹۳ ۳-۷-۳- دلیل عدم گرایش فخر به فرقه‌ی مرجئه.....
- ۹۳ ۳-۷-۴- دیدگاه عده‌ای از پیشوایان و اندیشمندان شیعی درباره‌ی ایمان و معرفت.....
- ۹۵ ۳-۸- مراتب و درجات ایمان از دیدگاه فخر رازی.....
- ۹۸ ۳-۹- آیا ایمان قابل افزایش و کاهش است؟.....
- ۱۰۰ ۳-۹-۱- دیدگاه اول رازی درباره‌ی وجوه زیادت ایمان.....
- ۱۰۳ ۳-۹-۲- دیدگاه دوم رازی درباره‌ی وجوه زیادت ایمان.....
- ۱۰۵ ۳-۱۰- حقیقت ایمان و رابطه‌ی آن با اسلام.....
- ۱۰۵ ۳-۱۰-۱- رابطه‌ی ایمان و اسلام در قرآن.....
- ۱۰۵ ۳-۱۰-۲- رابطه‌ی ایمان و اسلام در روایات.....
- ۱۰۶ ۳-۱۰-۳- معنا و مفهوم لغوی اسلام از نگاه برخی از اندیشمندان اشعری و رازی.....
- ۱۰۷ ۳-۱۰-۴- معنای اصطلاحی اسلام.....
- ۱۰۷ ۳-۱۰-۵- ترابط ایمان و اسلام از دیدگاه فخر.....
- ۱۰۸ ۳-۱۰-۶- دلائل تساوی ایمان و اسلام از دیدگاه فخر.....
- ۱۱۰ ۳-۱۰-۷- نقد دیدگاه رازی.....
- ۱۱۴ ۳-۱۱- کفر.....
- ۱۱۴ ۳-۱۱-۱- اقسام کفر از جهت معرفت و اقرار.....
- ۱۱۵ ۳-۱۱-۲- کفر از دیدگاه رازی.....
- ۱۱۵ ۳-۱۱-۲-۱- معنای لغوی کفر.....
- ۱۱۵ ۳-۱۱-۲-۲- معنای اصطلاحی کفر.....

فهرست

- ۱۱۵ ۳-۱۱-۳- متعلقات کفر از دیدگاه رازی
- ۱۱۶ ۳-۱۲-۱- حکم اصحاب کبائر از دیدگاه فخر
- ۱۱۷ ۳-۱۲-۱- معنای لغوی فسق
- ۱۱۷ ۳-۱۲-۲- معنای اصطلاحی فسق
- ۱۱۷ ۳-۱۲-۳- دیدگاه رازی در مورد صاحب گناه کبیره
- ۱۱۸ ۳-۱۲-۴- دیدگاه رازی درباره‌ی اصحاب کبائر و دلائل آن
- ۱۲۰ ۳-۱۳- جمع بندی و نتیجه گیری
- ۱۲۱ فصل چهارم: آراء و نظرات خواجه نصیر الدین طوسی شیعی
- ۱۲۲ ۴-۱-۱- معنا و مفهوم ایمان از دیدگاه خواجه
- ۱۲۲ ۴-۱-۱- معنای لغوی ایمان
- ۱۲۳ ۴-۱-۲- معنای اصطلاحی ایمان
- ۱۲۷ ۴-۲- اصول ایمان از دیدگاه خواجه نصیر الدین طوسی
- ۱۲۸ ۴-۲-۱- اصول ایمان از نگاه خواجه و امامیه
- ۱۲۸ ۴-۲-۲- اصول ایمان امامیه از نگاه شهید ثانی
- ۱۳۰ ۴-۳- ایمان ظنی و تقلیدی از دیدگاه خواجه
- ۱۳۲ ۴-۴- ایمان و معرفت از دیدگاه خواجه
- ۱۳۲ ۴-۴-۱- مراتب معرفت
- ۱۳۳ ۴-۴-۲- تشبیه مراتب معرفت به شناخت آتش
- ۱۳۴ ۴-۴-۳- معرفت از نگاه ملاصدرا
- ۱۳۵ ۴-۴-۴- نتیجه‌ی بحث معرفت از نگاه خواجه و ملاصدرا
- ۱۳۶ ۴-۵- مراتب و درجات ایمان از نظر گاه خواجه
- ۱۳۶ ۴-۵-۱- طبقه‌بندی مراتب ایمان در کتاب «اوصاف الاشراف»
- ۱۳۸ ۴-۵-۲- طبقه‌بندی مراتب ایمان در کتاب «آغاز و انجام»
- ۱۳۹ ۴-۶- شرایط ایمان از دیدگاه خواجه

فهرست

- ۱۳۹ ۱-۶-۴- انقیاد
- ۱۴۰ ۲-۶-۴- رضا به قضا
- ۱۴۱ ۳-۶-۴- تسلیم
- ۱۴۳ ۷-۴- ارکان ایمان از نظر خواجه
- ۱۴۳ ۱-۷-۴- ارکان ایمان از نگاه سید مرتضی و شیخ طوسی
- ۱۴۴ ۲-۷-۴- ارکان ایمان از نگاه خواجه و علامه حلی
- ۱۴۴ ۳-۷-۴- ارکان ایمان از نظر علامه طباطبایی
- ۱۴۵ ۸-۴- رابطه‌ی ایمان و عمل از دیدگاه خواجه
- ۱۴۷ ۱-۸-۴- دیدگاه‌های متکلمان اسلامی درباره‌ی رابطه‌ی ایمان و عمل
- ۱۴۷ ۱-۱-۸-۴- عینیت ایمان و عمل
- ۱۴۸ ۲-۱-۸-۴- جزئیت عمل در ایمان
- ۱۴۸ ۳-۱-۸-۴- خارجیت عمل از ایمان
- ۱۴۸ ۲-۸-۴- دلایل خارجیت عمل از ایمان از دیدگاه خواجه
- ۱۵۰ ۹-۴- افزایش و کاهش ایمان از دیدگاه خواجه
- ۱۵۱ ۱-۹-۴- افزایش و کاهش ایمان در «نقد المحصل»
- ۱۵۱ ۲-۹-۴- افزایش و کاهش ایمان در «اوصاف الاشراف»
- ۱۵۲ ۱۰-۴- حقیقت ایمان و رابطه‌ی آن با اسلام از دیدگاه خواجه
- ۱۵۲ ۱-۱۰-۴- حقیقت ایمان از نگاه خواجه
- ۱۵۳ ۲-۱۰-۴- معنا و مفهوم اسلام
- ۱۵۳ ۱-۲-۱۰-۴- معنای لغوی اسلام
- ۱۵۳ ۲-۲-۱۰-۴- معنای اصطلاحی اسلام
- ۱۵۴ ۳-۲-۱۰-۴- ترابط ایمان و اسلام از نظر خواجه
- ۱۵۴ ۱-۳-۲-۱۰-۴- دیدگاه خواجه در «کشف الفوائد» و «قواعد العقاید»
- ۱۵۵ ۲-۳-۲-۱۰-۴- دیدگاه خواجه در «نقد المحصل»

فهرست

- ۱۱-۴- کفر از دیدگاه خواجه ۱۵۶
- ۱-۱۱-۴- معنای لغوی کفر ۱۵۶
- ۲-۱۱-۴- معنای اصطلاحی کفر ۱۵۶
- ۳-۱۱-۴- اقسام کفر از نظر خواجه ۱۵۶
- ۴-۱۱-۴- درجات کفر از نگاه ملاصدرا ۱۵۷
- ۱۲-۴- فسق از دیدگاه خواجه نصیر الدین طوسی ۱۵۷
- ۱۳-۴- نفاق از دیدگاه خواجه نصیر الدین طوسی ۱۵۸
- ۱۴-۴- جایگاه مرتکب کبیره و تفاوت آن با کافر از دیدگاه خواجه ۱۵۸
- ۱-۱۴-۴- علت پیدایش اختلافات کلامی بعد از زمان پیامبر (ص) از نگاه خواجه ۱۵۹
- ۲-۱۴-۴- صاحب گناه کبیره از منظر خواجه ۱۵۹
- ۳-۱۴-۴- دیدگاه علامه حلی پیرامون نظر خواجه ۱۶۰
- ۴-۱۴-۴- دیدگاه فرق و متکلمان مسلمان درباره‌ی عذاب صاحبان کبائر ۱۶۳
- ۱۵-۴- تأثرات خواجه از متکلمان متقدم و تأثیرات وی بر متکلمان متأخر ۱۶۶
- ۱-۱۵-۴- شیخ صدوق ۱۶۶
- ۲-۱۵-۴- شیخ مفید ۱۶۷
- ۳-۱۵-۴- شریف مرتضی ۱۶۷
- ۴-۱۵-۴- شیخ طوسی ۱۶۷
- ۱۶-۴- جمع بندی و نتیجه گیری آراء خواجه بر اساس سوالات تحقیق ۱۶۹
- فصل پنجم: تفاوتها و تشابهات دیدگاههای قاضی، رازی و خواجه ۱۷۱**
- ۱-۵- تفاوتها و تشابهات دیدگاههای قاضی، رازی و خواجه ۱۷۲
- ۱-۱-۵- تفاوت دیدگاهها در زمینه‌ی معنا و مفهوم ایمان ۱۷۲
- ۲-۱-۵- تفاوت دیدگاهها در زمینه‌ی ارکان ایمان ۱۷۳
- ۳-۱-۵- تفاوت دیدگاهها در زمینه‌ی درجات و مراتب ایمان ۱۷۴
- ۴-۱-۵- تفاوت دیدگاهها در زمینه‌ی رابطه‌ی ایمان و عمل ۱۷۵

فهرست

- ۱۷۵ ۵-۱-۵- تفاوت دیدگاه‌ها در زمینه‌ی حقیقت ایمان و تفاوت آن با اسلام
- ۱۷۶ ۲-۵- تشابهات دیدگاه‌ها
- ۱۷۷ ۵-۲-۱- تشابه دیدگاه‌ها در زمینه‌ی معنا و مفهوم ایمان
- ۱۷۷ ۵-۲-۱-۱- از جهت متعلقات ایمان
- ۱۷۷ ۵-۲-۱-۲- از جهت نتایج ایمان
- ۱۷۷ ۵-۲-۲- تشابه دیدگاه‌ها در زمینه‌ی ارکان ایمان
- ۱۷۸ ۵-۲-۳- تشابه دیدگاه‌ها در زمینه‌ی درجات و مراتب ایمان
- ۱۷۸ ۵-۲-۴- تشابه دیدگاه‌ها در زمینه‌ی رابطه‌ی ایمان و عمل
- ۱۷۸ ۵-۲-۵- تشابه دیدگاه‌ها در زمینه‌ی حقیقت ایمان و تفاوت آن با اسلام
- ۱۷۹ ۵-۳- دیدگاه نگارنده درباره‌ی ایمان و مسائل پیرامون آن
- ۱۷۹ ۵-۳-۱- معنا و مفهوم ایمان از نظر نگارنده
- ۱۸۰ ۵-۳-۲- دیدگاه نگارنده در زمینه‌ی ارکان ایمان
- ۱۸۰ ۵-۳-۳- درجات و مراتب ایمان از دیدگاه نگارنده
- ۱۸۱ ۵-۳-۴- نظر نگارنده در زمینه‌ی رابطه‌ی ایمان و عمل
- ۱۸۱ ۵-۳-۵- نظر نگارنده درباره‌ی حقیقت ایمان و تفاوت آن با اسلام
- ۱۸۱ ۵-۴- نتایج حاصله از پژوهش حاضر
- ۱۸۲ ۵-۵- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی
- ۱۸۳ پیوستها
- ۱۸۴ ۱- پیوستها
- ۱۸۴ ۱-۱- ایمان
- ۱۸۴ ۱-۱-۱- سایر تعاریف ایمان
- ۱۸۵ ۱-۱-۲- تعاریف عرفانی ایمان
- ۱۸۵ ۱-۱-۳- تعاریف ایمان از دیدگاه متکلمان غربی
- ۱۸۶ ۱-۱-۴- مقایسه‌ی تعاریف ایمان

فهرست

- ۱۸۷ ۱-۱-۵- اقسام ایمان
- ۱۸۸ ۱-۱-۶- ارکان ایمان
- ۱۹۰ ۱-۱-۷- مراتب ایمان
- ۱۹۱ ۱-۱-۸- ویژگی‌های ایمان با توجه به آیات قرآن کریم
- ۱۹۳ ۱-۱-۹- مراحل قرآنی ایمان
- ۱۹۴ ۱-۲-۲- اسلام
- ۱۹۴ ۱-۲-۱- ارکان اسلام
- ۱۹۶ ۱-۲-۲- مراتب تسلیم
- ۱۹۶ ۱-۲-۳- رابطه‌ی اسلام و ایمان
- ۲۰۰ ۱-۲-۴- نتیجه و ثمره‌ی اسلام و ایمان
- ۲۰۲ ۱-۳-۳- کفر
- ۲۰۲ ۱-۳-۱- مشتقات اسمی کفر و معنا و مفهوم و کاربرد آنها
- ۲۰۵ ۱-۳-۲- انواع و اقسام کفر
- ۲۰۹ ۱-۳-۳- مراحل (مراتب و درجات) کفر
- ۲۱۲ ۱-۳-۴- نشانه‌های کفر
- ۲۱۲ ۱-۳-۵- علل کفر
- ۲۱۳ ۱-۳-۶- مراحل قرآنی کفر
- ۲۱۴ ۱-۴-۴- معتزله
- ۲۱۴ ۱-۴-۱- علت پیدایش علم کلام و فرق مختلف کلامی
- ۲۱۷ ۱-۴-۲- اعتقادات فرقه‌ی معتزله
- ۲۱۸ ۱-۴-۳- فرقه‌های معتزله
- ۲۱۹ ۱-۴-۴- دانشمندان و پیشوایان معتزله
- ۲۲۱ ۱-۴-۵- القاب معتزله
- ۲۲۲ ۱-۵- اشاعره

فهرست

- ۲۲۲ ۱-۵-۱- تألیفات اشعری
- ۲۲۲ ۲-۵-۱- ارکان کلام اشعری
- ۲۲۳ ۳-۵-۱- اعتقادات اشعری و اشاعره
- ۲۲۷ ۴-۵-۱- دانشمندانی که در استوار ساختن این مکتب کوشیده‌اند
- ۲۲۷ ۵-۵-۱- فرقه‌های اشاعره
- ۲۲۸ ۶-۱- شیعه
- ۲۲۸ ۱-۶-۱- فرقه‌های شیعه
- ۲۳۱ ۲-۶-۱- اعتقادات شیعه‌ی اثنی عشری (جعفری)
- ۲۳۵ ۳-۶-۱- تعریف شیعه در متون اسلامی (احادیث)
- ۲۳۶ ۴-۶-۱- مشاهیر و اندیشمندان شیعی
- ۲۳۷ ۷-۱- قاضی القضاة عبدالجبار بن احمد همدانی
- ۲۳۸ ۱-۷-۱- تصنیفات و تألیفات قاضی عبدالجبار
- ۲۴۰ ۲-۷-۱- شاگردان قاضی عبدالجبار معتزلی
- ۲۴۱ ۳-۷-۱- توانایی‌های علمی و تخصصی قاضی عبدالجبار
- ۲۴۱ ۸-۱- فخرالدین رازی
- ۲۴۲ ۱-۸-۱- مذهب فخر رازی در اصول و فروع و سلسله اساتید وی و افکار ایشان
- ۲۴۵ ۲-۸-۱- وفات فخرالدین رازی و محل دفن او
- ۲۴۵ ۳-۸-۱- تألیفات و تصنیفات و آثار فخر رازی
- ۲۴۶ ۴-۸-۱- نگاهی به تفسیر رازی
- ۲۴۶ ۱-۴-۸-۱- هر کس از علی پیروی کند، هدایت یافته است
- ۲۴۷ ۲-۴-۸-۱- مقصود از کوثر، فرزندان پیامبر (ص) هستند
- ۲۴۷ ۳-۴-۸-۱- مسح بر رجلین
- ۲۴۷ ۵-۸-۱- نقدی بر فخرالدین رازی
- ۲۴۸ ۹-۱- خواجه نصیرالدین طوسی

فهرست

- ۲۵۱ ۱-۹-۱- اخلاق خواجه نصیر الدین طوسی
- ۲۵۱ ۲-۹-۱- فرزندان خواجه نصیر الدین طوسی
- ۲۵۱ ۳-۹-۱- اساتید خواجه نصیر الدین طوسی
- ۲۵۲ ۴-۹-۱- شاگردان خواجه نصیر الدین طوسی
- ۲۵۲ ۵-۹-۱- تألیفات و تصنیفات خواجه
- ۲۵۴ ۶-۹-۱- وفات خواجه
- ۲۵۵ فهرست مقالات ارائه شده توسط نگارنده
- ۲۵۶ منابع و مراجع
- ۲۷۱ چکیده‌ی انگلیسی
- ۲۷۲ عنوان انگلیسی